

РОЗГЛЯД КЛОПОТАНЬ В ПОРЯДКУ СТ. 333 КПК УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ ТА ВИРІШЕННЯ

THE EXAMINATION OF APPLICATIONS ACCORDING TO ART. 333 OF CPC OF UKRAINE: PECULIARITIES OF PROOF AND SETTLEMENT

Завтур В.А.,

*студент Інституту прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»*

У статті досліджуються особливості предмета, розподілу тягаря доказування, а також активності суду під час розгляду клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження. Досліджено окремі проблеми вирішення відповідних клопотань. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання збирання та перевірки доказів під час судового розгляду кримінального провадження.

Ключові слова: доказування, локальний предмет доказування, тягар доказування, заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі (розшукові) дії.

В статье исследуются вопросы особенностей предмета, распределения бремени доказывания, а также активности суда при рассмотрении ходатайств о применении мер обеспечения уголовного производства и проведения следственных (розыскных) действий во время судебного производства. Исследованы отдельные проблемы разрешения соответствующих ходатайств. Сформулированы предложения относительно усовершенствования правового регулирования собирания и проверки доказательств во время судебного рассмотрения уголовного производства.

Ключевые слова: доказывание, локальный предмет доказывания, бремя доказывания, меры обеспечения уголовного производства, следственные (розыскные) действия.

Article is devoted to the issues related to the subject, burden of proof and court activity in applying measures to ensure criminal proceeding and investigative (search) actions during the judicial hearing. Separate problems of permission applications were explored. Propositions to improve legal regulation of gathering and checking evidences during the judicial hearing of criminal case were formulated.

Key words: proving, local subject of proof, burden of proof, measures of criminal proceeding, investigative (search) actions.

Актуальність теми. В історії вітчизняного кримінального процесуального права існувала низка правових інститутів, що представляють собою певну модель усунення недоліків досудового слідства під час судового провадження. Інститут повернення справи на додаткове розслідування зазнав нищівної критики після здобуття Україною незалежності. Саме тому у 2001 р. в Кримінально-процесуальний кодекс (далі – КПК 1960 р.) було впроваджено норми, згідно із якими суду надавалася можливість повернути справу прокурору (ст. 249-1 КПК 1960 р.), а також надати органу, який провадив досудове слідство, доручення провести певні слідчі дії з метою перевірки та уточнення фактичних даних, одержаних в ході судового слідства (ст. 315-1 КПК 1960 р.).

Сучасна політика нашої держави в сфері кримінального судочинства спрямована на обмеження правових можливостей збирання доказів на стадії судового розгляду кримінального провадження. Свідченням цього є відмова від інститутів повернення справи на додаткове розслідування та прокурору і закріплення у Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 р. (далі – КПК України) можливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження, що суттєво змінило підстави, порядок та умови розширення та перевірки доказової бази на судових стадіях кримінального провадження.

Проблеми пошуку найбільш оптимальної моделі правового регулювання збирання та перевірки доказів у судовому провадженні України піднімалися у наукових працях Ю.П. Аленіна, Н.Р. Бобечка, В.В. Вапнярчука, Ю.М. Грошевого, В.Г. Гончаренка, М.М. Гултай, О.М. Дроздова, І.І. Когутича, В.Я. Корсуна, Д.О. Захарова, О.І. Коровайка, Т.В. Лукашкіної, В.Т. Маляренка, В.І. Мариніва, В.Т. Нора, М.А. Погорецького, В.О. Попелюшка, О.В. Рибалки, Н.П. Сизої, С.М. Стахівського, В.М. Тертишника, В.М. Трофименка, С.Л. Шаренко, М.І. Шевчук та ін.

Однак більшість досліджень базувалися на попередньому законодавстві, в той час як особливості розгляду клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження в порядку ст. 333 чинного КПК України практично не висвітлювались; виключенням є науково-практичні коментарі до цієї статті (М.Є. Громова, Є.М. Гідулянова, В.Т. Маляренко) та окремі статті та тези доповідей (В.М. Фігурський).

Метою цієї статті є аналіз особливостей предмету, розподілу тягаря доказування, дослідження процесуальної активності суду при розгляді клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій, а також окремі проблеми вирішення відповідних клопотань.

Виклад основного матеріалу. Судові рішення, якими визначається рух кримінального провадження, мають не менше значення у правильному і неупередженому його вирішенні по суті, ніж остаточні рішення, а отже, також мають відповідати таким вимогам, як законність, обґрунтованість та вмотивованість. Загальні положення кримінального процесуального доказування, що містяться у гл. 4 КПК України, поширюються на процес прийняття всіх процесуальних та судових рішень. Разом із тим, при прийнятті певного виду кримінальних процесуальних рішень окремі аспекти доказування мають деякі відмінності і особливості, які повинні підлягати ретельному дослідженню та науковому осмисленню з метою уніфікації правозастосовної діяльності в кримінальних провадженнях.

Процес встановлення фактичних обставин в кримінальному провадженні є його рушійною силою і проходить безперервно, зумовлюючи прийняття нових процесуальних рішень і скасування попередніх. Для постановлення ухвали про застосування певного заходу кримінального провадження або ухвали про доручення проведення певної слідчої (розшукової) дії під час судового провадження необхідно встановити певне коло фактичних обставин, які

мають значення для прийняття цього судового рішення, але не вирішують кримінальне провадження по суті, такі обставини отримали в кримінальній процесуальній доктрині назву «локальний предмет доказування» [1, с. 405].

Аналіз положень ст. 333 КПК України дозволяє вести мову про наявність окремих переліків фактичних обставин, які необхідно встановити для застосування під час судового провадження відповідно заходів забезпечення кримінального провадження, тимчасового доступу до речей і документів як одного із заходів забезпечення кримінального провадження і для постановлення ухвали про доручення на проведення окремої слідчої (розшукової) дії.

Відповідно до ч. 1 ст. 333 КПК України, заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються під час судового провадження згідно із положеннями розд. II КПК України з урахуванням особливостей, встановлених розд. IV КПК України. Разом із тим, слід відзначити, що стосовно переліку фактичних обставин, які необхідно встановити для прийняття відповідного рішення, у розд. IV КПК України не містяться суттєвих особливостей, які б відрізняли їх від тих, що підлягають встановленню для прийняття аналогічного рішення під час досудового розслідування.

І.В. Гловюк та С.В. Андрусенко вважають, що до обставин, які складають локальний предмет доказування при вирішенні питання про застосування тимчасового доступу до речей і документів, слід віднести: 1) факт перебування або можливого перебування речей чи документів у володінні певної фізичної або юридичної особи; 2) факт того, що об'єкти не відносяться до речей і документів, до яких заборонено доступ (ст. 161 КПК); 3) їх суттєве значення для встановлення необхідних обставин у кримінальному провадженні; 4) неможливість їх отримання без застосування тимчасового доступу [2, с. 295]. Але, крім цього, відповідно до ч. 2 ст. 333 КПК України, при ухваленні рішення про здійснення тимчасового доступу до речей і документів під час судового провадження суд має врахувати причини, через які доступ не був здійснений під час досудового розслідування. Таким чином, суд може постановити ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів лише за умови визнання таких причин поважними [3, с. 49]. Проте такі вимоги КПК України вбачаються досить категоричними, адже причиною нездійснення тимчасового доступу до речей і документів під час досудового розслідування може бути елементарна відсутність підстав та необхідності у застосуванні цього заходу забезпечення кримінального провадження. На нашу думку, більш доцільно встановити фактичні обставини, які дозволяли б дійти до висновку, що необхідність здійснення тимчасового доступу до речей і документів виникла саме під час судового провадження.

Згідно із ч. 3 ст. 333 КПК України, у разі, якщо під час судового розгляду виникне необхідність у встановленні або перевірці обставин, які мають істотне значення для кримінального провадження, і вони не можуть бути встановлені або перевірені іншим шляхом, суд за клопотанням сторони кримінального провадження має право доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії. До того ж під час розгляду клопотання суд має врахувати значення обставин, про встановлення або перевірку яких просить особа, що звернулася з ним, можливість їх встановлення або перевірки шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та причини, з яких не були здійснені належні дії для їх встановлення чи перевірки на стадії досудового розслідування, та має відмовити в задоволенні клопотання прокурора, якщо він не доведе, що слідчі (розшукові) дії, про проведення яких він просить, не могли бути проведені під час досудового розслідування через те, що не були і не могли бути відомі обставини, які свідчать про необхідність їх проведення (ч. 4 ст. 333 КПК України). Виходячи із цих положень, можна виді-

лити коло фактичних обставин, які складають локальний предмет доказування при вирішенні питання щодо необхідності проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження: 1) факт необхідності встановлення або перевірки обставин; 2) потенційна істотність цих обставин для кримінального провадження; 3) неможливість встановлення або перевірки цих обставин іншим шляхом; 4) причини, з яких не були виконані відповідні дії для встановлення чи перевірки цих обставин під час досудового розслідування; 5) факти, які свідчать про те, слідчі (розшукові) дії, про проведення яких просить прокурор, не могли бути проведені під час досудового розслідування через те, що не були і не могли бути відомі обставини, які свідчать про необхідність їх проведення. Останні дві категорії обставин викликають зауваження щодо доцільності їх встановлення, оскільки вони сформульовані досить не конкретно і певною мірою не узгоджуються із загальними вимогами до проведення слідчих (розшукових) дій. Відповідно до ч. 2 ст. 223 КПК України, підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети. Таким чином, деякі слідчі (розшукові) дії могли бути не проведені у конкретному кримінальному провадженні під час досудового розслідування з тих причин, що була відсутня інформація, яка б вказувала на необхідність їх проведення, в той час як положення ч. ч. 3, 4 ст. 333 КПК України скоріше спрямовують суд на встановлення потенційної можливості проведення тієї чи іншої слідчої (розшукової) дії під час досудового розслідування.

Варто зазначити, що відповідно до КПК 1960 р., суд міг вдаватися до судових доручень лише з метою перевірки та уточнення фактичних даних, отриманих у ході судового слідства [4, с. 141]. Отже, підстави для надання доручень згідно КПК 1960 р. вбачаються більш логічними і не такими категоричними, як у чинному КПК України, а саме – необхідність у проведенні певної слідчої (розшукової) дії виникла вже безпосередньо під час судового провадження. Наприклад, ухвалою Червонозаводського районного суду м. Харкова від 24.01.2014 р. було задоволення клопотання прокурора про проведення слідчого експерименту для з'ясування розбіжності між показаннями обвинуваченого і свідка [5]. В даному випадку відповідна слідча дія могла бути здійснена під час досудового розслідування, але реальна необхідність у її проведенні виникла під час судового розгляду кримінального провадження.

Розподіл тягара доказування при розгляді клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження або про проведення слідчих (розшукових) дій під час судового розгляду кримінального провадження має певні особливості.

Слід погодитись із І.В. Гловюк, що при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження під тягарем доказування слід розуміти необхідність для прокурора надати належні, допустимі, достовірні та достатні докази того, що застосування заходу забезпечення кримінального провадження потрібне для забезпечення дієвості кримінального провадження, при цьому сторона захисту не зобов'язана доводити протилежне, а недоведення прокурором необхідності застосування заходу забезпечення кримінального провадження тягне за собою відмову у задоволенні клопотання [6, с. 100].

При розгляді клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження тягар доказування розподіляється по-іншому, а саме – покладається на сторону, яка відповідне клопотання подала. Виходячи з положень ч. 4 ст. 333 КПК України, обидві сторони повинні довести: необхідність встановлення або перевірки певних обставин; суттєвість цих обставин для кримінального провадження; неможливість встановлення або перевірки цих обставин іншим шляхом; поважність причин, з яких не були виконані відповідні дії для встановлення чи

перевірки відповідних обставин під час досудового розслідування. Але фактичні обставини, які свідчать про те, що слідчі (розшукові) дії не могли бути проведені під час досудового розслідування через те, що не були і не могли бути відомі обставини, які свідчать про необхідність їх проведення, додатково підлягатимуть доказуванню лише прокурором у випадку, якщо він подав клопотання.

Проблемною видається активність суду під час розгляду питань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій. Відповідно до положень ст. 333 КПК України, підставою для початку їх розгляду судом є лише клопотання сторін. На цьому ж наголошується і в окремих науково-практичних коментарях [7, с. 630]. Однак якщо для початку вирішення питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження наявність клопотання сторони кримінального провадження відповідає загальним положенням КПК України і не викликає протиріч, то при вирішенні питання про проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження незрозумілим залишається те, чому суд за власною ініціативою не може надати доручення органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії, якщо дійде до висновку, що це необхідно для встановлення всіх необхідних фактичних обставин і правильного вирішення кримінального провадження по суті, а має чекати подання клопотання однією із сторін. Неможливість суду бути ініціатором надання доручення в порядку ст. 333 КПК України, на нашу думку, є суттєвим недоліком ст. 333 КПК.

Можливість за власною ініціативою збирати докази для вирішення відповідних клопотань теж має деякі проблемні аспекти. КПК України надає право суду за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали лише при розгляді клопотань про відсторонення від посади та арешт майна, а також клопотання про застосування запобіжного заходу. Відповідно, при розгляді всіх інших клопотань таких повноважень закон суду не надає. О.В. Рибалка вказує на те, що суд бере участь у доказуванні під час судового розгляду кримінального провадження, про що свідчить наявність у нього низки прав, передбачених КПК України, а саме: право суду своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам незалежно від наявності клопотання у випадках, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 332); викликати за власною ініціативою експерта для проведення допиту (ст. 356 КПК України); звернутися за консультацією до спеціаліста (ч. 1 ст. 360 КПК України), а також бере участь у доказуванні, здійснюючи допити у судовому засіданні [8, с. 135]. М. Шевчук також вважає, що зазначені права суду дозволяють йому проявляти активність у збиранні доказів [9, с. 203]. Але якщо проаналізувати перелік прав, на який спираються дослідники, кажучи про наявність у суду повноважень щодо збирання доказів, можна дійти до висновку, що така теза є актуальною в контексті вирішення кримінального провадження по суті, а не прийняття проміжних рішень і тим більше не в контексті встановлення фактичних обставин, що передбачені ст. 333 КПК України. Тому при розгляді клопотань, передбачених ст. 333 КПК України, роль суду в процесі доказування обмежується, скоріш за все, лише оцінкою наданих сторонами доказів.

На жаль, положення ст. 333 КПК України не враховують різну юридичну природу питань, які вирішує суд під час судового розгляду кримінального провадження, а це має велике значення, зокрема, і для визначення того, хто саме і яким чином встановлюватиме або перевірятиме певні фактичні обставини у судовому провадженні.

Наприклад, ухвалою Жовтневого районного суду м. Полтави від 10.02.2015 р. суд задовольнив клопотання обвинуваченого про проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Під час судового розгляду вказаного криміналь-

ного провадження обвинувачений ОСОБА_2 заявив про застосування до нього працівниками ПМУ УМВС України в Полтавській області заходів фізичного та психологічного впливу 02.09.2014 р. при здійсненні його затримання та проведенні обшуку в квартирі, в якій він мешкає. При цьому він вказав, що свідком вказаних неправомірних дій був його знайомий на ім'я ОСОБА_3, який проживає за адресою: АДРЕСА_2.

Суд, заслухавши клопотання, прийшов до висновку, що воно підлягає задоволенню, зважаючи на вимоги ст. ст. 1, 3, 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, позиції Європейського Суду з прав людини щодо ретельного розслідування кожного випадку отримання обвинуваченими тілесних ушкоджень за їх заявами про катування та інше погане поводження.

Суд постановив, що під час проведення перевірки мають бути обов'язково перевірені: свідчення обвинуваченого про його побиття та про отримання тілесних ушкоджень, а також психологічний тиск з боку працівників міліції, відомості про його поміщення до СІЗО, освідування, допитані особи, що брали участь при проведенні обшуку за місцем проживання обвинуваченого, в тому числі особа, на яку вказує обвинувачений, а також вжиті інші необхідні заходи [10].

Відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 87 КПК України, отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження є підставою для визнання доказів недопустимими. Таким чином, в даному випадку суд вирішив питання щодо необхідності перевірки допустимості вже наявних у матеріалах кримінального провадження доказів. При цьому суд доручив проведення перевірки суб'єкту, на дії якого скаржиться обвинувачений, тобто упередженому суб'єкту, хоча обвинувачений посилався на наявність свідка, якого суд міг допитати у судовому засіданні.

В.Т. Маляренко, розглядаючи проблему правового регулювання судових доручень в порядку ст. 315-1 КПК 1960 р., вказав, що в багатьох випадках суд має достатньо повноважень, щоб не вдаватися до судових доручень, зокрема, науковець вважав безглуздом надавати доручення на здійснення допиту [11].

О.О. Комісар теж відзначав, що предметом судового доручення мають бути не всі слідчі дії, що передбачені КПК України, а лише ті, які суд не може провести на стадії судового розгляду (слідчий експеримент; освідування особи; огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією тощо) [12, с. 188].

Проблеми, на яких акцентували увагу науковці, розглядаючи інститут судових доручень, залишаються актуальними і на сьогоднішній день, про що свідчить і судова практика. Цілком очевидно, що такі судово-слідчі дії як допит або пред'явлення для впізнання, огляд місця події (в порядку ст. 361 КПК України), суд може здійснити самостійно, для проведення інших слідчих (розшукових) дій суду необхідно вдаватися до постановлення ухвали про доручення проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Як абсолютно справедливо відзначать А.П. Черненко та А.Г. Шиян, суд бере активну участь в доказуванні через наділення його повноваженнями проводити пізнавальні судові слідчі дії за участю сторін кримінального провадження [13, с. 272]. Тому при вирішенні питання про проведення слідчих (розшукових) дій у судовому провадженні суд передусім має з'ясувати можливість провести їх самостійно, що дозволить йому бути активним учасником процесу доказування, а не лише арбітром. Однак вирішення цих проблем залежить від суддівського розсуду і полягає здебільшого у практичній площині.

Висновки. Положення ст. 333 КПК України сформульовані таким чином, що практична реалізація інституту застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій є своє-

рідним виключенням із загальних правил і має відбуватися лише у крайніх випадках. Проте навіть з таких міркувань відповідні норми сформульовані досить категорично, що не завжди є доцільним.

Зокрема, положення ч. 2 ст. 333 КПК України, відповідно до яких «під час розгляду клопотання про надання тимчасового доступу до речей і документів суд також враховує причини, через які доступ не був здійснений під час досудового розслідування», не є доречними і потребують виключення із КПК України, оскільки суттєвого значення для прийняття рішення про надання тимчасового доступу до речей і документів не мають.

При вирішенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження необхідність з'ясування причин, з яких не були виконані відповідні дії для встановлення чи перевірки цих обставин під час досудового розслідування та встановлення фактів, які свідчать про те, що слідчі (розшукові) дії, про проведення яких просить прокурор, не могли бути проведені під час досудового розслідування через те, що не були і не могли бути відомі обставини, які свідчать про необхідність їх проведення, вбачається нами неактуальною і такою, що значно ускладнює процес доказування під час розгляду відповідного клопотання. Зважаючи на це, про-

понуємо викласти ч. 4 ст. 333 у такій редакції: «Під час розгляду клопотання суд враховує значення обставин, про встановлення або перевірку яких просить особа, що звернулась із ним, а також можливість їх встановлення або перевірки шляхом проведення слідчих (розшукових) дій».

Істотним недоліком правового регулювання проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження є неможливість суду надати доручення про їх проведення органу досудового розслідування за власною ініціативою. Вважаємо за доцільне усунути цю прогалину шляхом доповнення ч. 3 ст. 333 КПК України: «...суд за клопотанням сторони кримінального провадження або з власної ініціативи має право доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії...».

В цілому застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження відіграє важливу роль у розширенні доказової бази та перевірці вже наявних доказів у кримінальному провадженні під час судового розгляду, але окремі положення ст. 333 КПК України потребують оптимізації у визначених напрямках з метою підвищення ефективності цього правового інституту в кримінальному судочинстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стоянов М.М. До питання про визначення локального предмету доказування / М.М. Стоянов // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.) ; відп. за випуск д. ю. н. проф. В.М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2012. – Т. 2. – С. 403–405.
2. Гловюк І.В., Андрусенко С.В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів / І.В. Гловюк, С.В. Андрусенко // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3–2. – С. 293–297. Електронний ресурс. – Режим доступу : http://www.par.in.ua/3-2_2013/9/Holoviuk%20I.V.,%20Andrusenko%20S.V..pdf.
3. Бандурка О.М., Блажівський Є.М., Бурдоль Є.П. та ін. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 2 / [О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 664 с.
4. Попелюшко В.О. Судовий розгляд кримінальної справи : [навч. посіб.] / В.О. Попелюшко. – Острог, 2003. – 196 с.
5. Ухвала Червонозаводського районного суду м. Харкова від 24.01.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36789228>.
6. Гловюк І. Окремі аспекти доказування при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею / І. Гловюк // Право України. – 2014. – № 10. – С. 97–103.
7. Ківалов С.В., Міщенко С.М., Захарченко В.Ю. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / [С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко]. – Х. : Одиссей, 2013. – 1104 с.
8. Рибалка О.В. Доказова діяльність суду за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / О.В. Рибалка // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2013. – № 6. – С. 131–136.
9. Шевчук М.І. Роль суду в дослідженні доказательств в состязательном уголовном производстве Украины / М.І. Шевчук // Jurnalul juridic national: teorie si practica. – 2014. – № 5. – С. 198–204.
10. Ухвала Жовтневого районного суду м. Полтави від 10.02.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42729631>.
11. Маляренко В.Т. Про судові доручення в кримінальній справі / В.Т. Маляренко // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 7. – С. 2–7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/f0bae8cc7a7a5dddc325707c002d1725?OpenDocument>.
12. Комісар О.О. Судові доручення як ефективний механізм усунення недоліків слідства / О.О. Комісар // Проблеми законності. – 2005. – Вип. 75. – С. 187–193.
13. Черненко А.П., Шиян А.Г. Роль суду в процесі доказування під час кримінального провадження / А.П. Черненко, А.Г. Шиян // Право і суспільство. – 2015. – № 1. – С. 268–272.